

Duela 100 urte jaio zen Jose Bergamin

Euskal Herrian hil zen eta ikurrinaren azpian lurperatu zuten Hondarribian

Historiako lehen zinema emanaldia baino pixka bat geroxeago —bi egun baino ez— jaio zen Jose Bergamin poeta espainiarra, Madrilen, 1895eko abenduaren 30ean. Zinemaren lehen mendeurrenaren ondoren, Jose Bergaminen jaiotzarena gogoratzea dagokigu, beraz, gaur, Bergaminek Euskal Herriarekin izandako lotura estu eta sentitua atzendu gabe.

Erredakzioa / Donostia

MADRILEN jaio zen Jose Bergamin Espainiako 27ko Belaunaldiko poeta, 1895eko abenduaren 30ean, duela 100 urte, eta Donostian hil 1983ko abuztuaren 28an. Hondarribian eman zioten lur, ikurrinak estalitako katabutean.

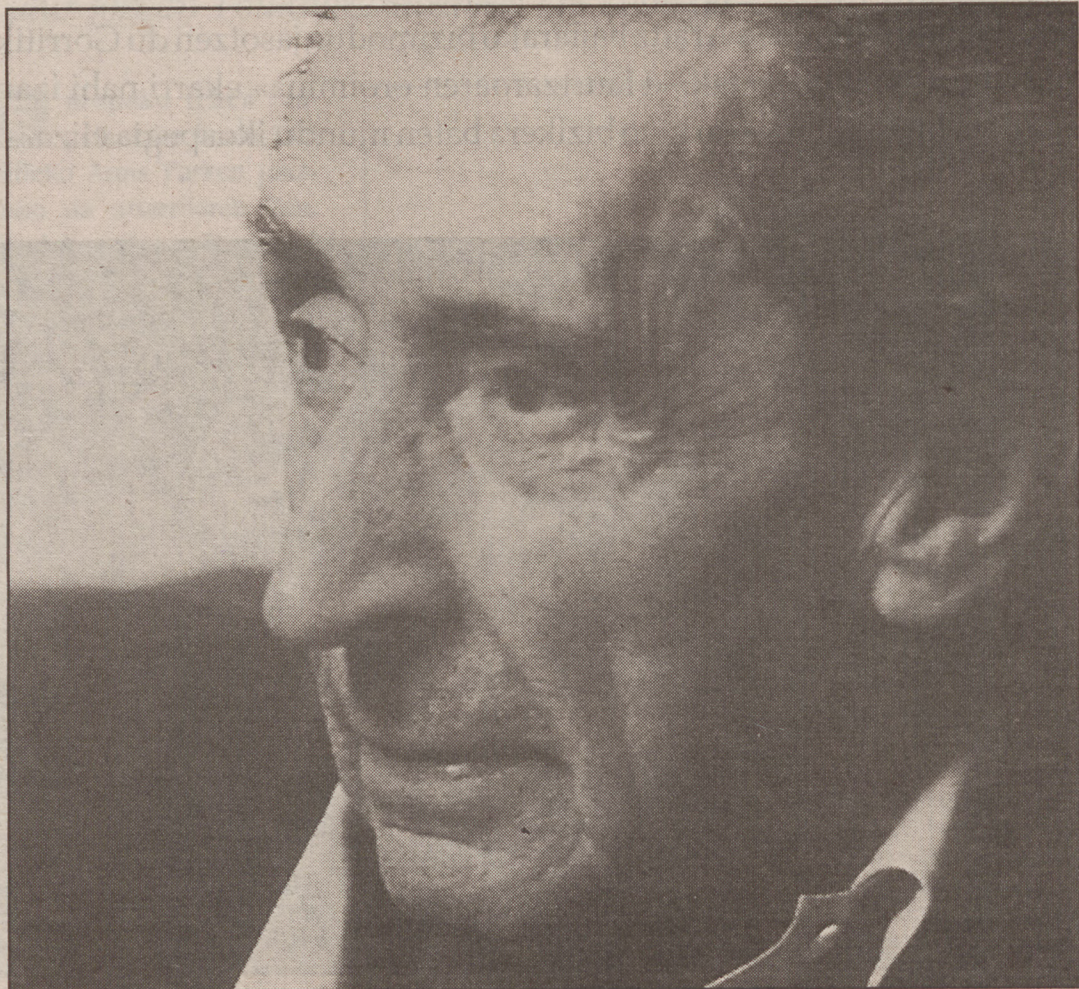
Arte berriztatzaile prestigio-tsua zen Jose Bergaminen aita. Zuzenbide ikasketak egin zituen eta gazte-gaztetandik izan zuen literaturarako zaletasuna Jose Bergaminek. Juan Ramon Jimenez poeta ezagunak zuzendutako *Indice* aldizkarian eman zituen argitara bere lehen literatur lanak, 20ko hamarkadaren hasieran. Miguel Unamunorekin ere harreman estua izan zuen garai hartan.

Juan Ramon Jimenezek argitaratu zion lehen liburua ere Jose Bergamini, 1923an: *El cohete y la estrella* aforismo bilduma. Jimenezek ezezik, Unamuno eta Salinasen goraiamenak ere jaso zituen idazle gazteak. Nahiz eta legegizon lanetan jardun, liburu gehiago idatzi eta argitaratu zuen hurrengo urteetan ere: *Tres escenas en ángulo recto* (1923) eta *Enemigo que huye* (1927) antzezlanak eta *La decadencia del alfabetismo* saiakera (1931) adibidez. Zenzenzaletasunari ere eman zion adierazpide literario-rik Bergaminek, *El arte del birloque* liburuan (1930).

Faxismoaren aurkako borrokalari sutsua • Primo de Riveraren ideien aurkako, errepublikazale eta progresista izan zen gaztetan Jose Bergamin, eta ezkertiarra bizitza osoan. 1933an *Cruz y Raya* aldizkari katoliko aurrerakoia sortu zuen. Espainiatik kanpoko idazle eta pentsalari aurrerakoi askoren ideiak Espainiaratu zituen *Cruz y Raya*-k.

Intelektual Antifaxisten Ligako kide izan zen Jose Bergamin, eta faxismoaren aurkako aldarri garbiak egiten zituzten *El Mono Azul* eta *Hora de España* aldizkarien sorreran ere parte hartu zuen.

Beste intelektuala ezkertiar askok bezala, 1939an erbesteratu beharra izan zuen Bergaminek. Mexikora jo zuen lehenik, eta han *España peregrina* aldizkaria eta Seneca argitaletxea sortu zituen. Ondoren, Caracas eta Montevideo bizi izan zen. Ez zion idazteari etenik jarraitu, baina hori

Madrilen 1895ean jaio eta Donostian 1983an hil zen Jose Bergamin.

Bergaminek azken urteak Euskal Herrian eman bazituen, Espainiako agintariekiko sentitu zuen desadostasunagatik izan zen, «ez naizelako Espainian sentitzen», berak zioenez

tan. Pablo Picassoren irudiz hornituriko *La hija de Dios y la niña guerrillera* liburua eman zuen argitara 1943an, *Melusina y el espejo* 1952an, *Fronteras infernales de la poesía* 1959an, *Lázaro, don Juan y Segismundo* 1959an.

Euskal Herrian eman zituen azken urteak • 1959an itzuli zen Espainiara. *Al volver* liburua eman zuen argitara 1962an, itzulera hark barruan eragindako sen-

tsazio eta zirraren berri emateko. Baina 1964an sorterritik egotzi zuten berriz, Asturiasko meatzarien grebaren alde agertzeagatik. Parisen bost urte eman ondoren, 1969an berriro Espainiaratu zuen, Manuel Fragako Informazio ministro izateari utzi zionean. Madrilen bizi izan zen hasieran, baina gero Gipuzkoara heldu eta Hondarribian bizi izan zen. Han eman zituen bere bizitzako azken urteak.

Saiakera landu zuen bereziki

Jose Bergaminek 70eko hamarkadan: *De una España peregrina* (1972), *Ensayos sobre la literatura española* (1973), *Pensamientos perdidos y páginas del destierro y la guerra* (1976). Poesia nagusitu zitzaion, aldiz, 80koan: *Al fin y al cabo* (1981), *Poesías casi completas* (1981) eta *Esperando la mano de nieve* (1982).

Bergaminek azken urteak Euskal Herrian eman bazituen, Espainiako agintariekiko sentitu zuen desadostasunarengatik izan zen, «ez naizelako Espainian sentitzen», Bergaminek berak Alfonso Sastreri *Punto y Hora de Euskal Herria* aldizkarian argitaratutako elkarrizketa batean adierazi zuenez. Euskal Herrian bizi zelarik, *Egin* egunkarian idatzi eta HBren mitinetan parte hartu zuen.

Artikulu bilduma Txalapartaren eskutik

TXALAPARTA argitaletxearen eskutik, Javier Sanchez Erauskin kazetariak José Bergamin *Escritos en Euskal Herria* liburua eman berri du argitara. Jose Bergaminek argitaratutako 50 inguru artikulu biltzen ditu liburu berri honek.

Punto y Hora de Euskal Herria aldizkarian eta *Egin* egunkarian ikusi zuten argia lehen aldiz liburuan bildutako Bergaminen artikulu horiek. 1979tik 1983ra bitartean idatzi eta eman zituen argitara artikuluak egileak, eta

garai hartako Euskal Herriko giroa, kezkak, gatazkak eta borroak ezagutzeko aukera aparta izango du, du-darik gabe, liburu ira-kurtzen duenak.

Liburua apailatu duen Javier Sanchez Erauskin *Punto y Hora de Euskal Herria* aldizkari-ko zuzendari izan zen, eta Bergamin adiskide min izan zuen, hura Euskal Herrian bizi izan zen urteetan bereziki, hau da, idazlearen azken urteetan.

«Bergamin zutabegile atipikoa izan zen», Sanchez Erauskin libu-

rua aurkeztean esan zuenez. «Kritika politikoko artikuluetan goi mailako alpuak sartzen zituen, koktel lehergarria osatuz».

Ez da Txalaparta argitaletxeak kaleratutakoa aurtan Euskal Herrian Bergaminen testuekin osaturik argitaratzen den lehen liburua: Gonzalo Santonjak apailaturiko *Cristal del tiempo* plazaratu zuen Hiru argitaletxeak irailan. Jose Bergaminek bere bizitza osoan zehar idatzitako testurik interesgarrien antologia da Hiruk plazaratutako

liburua. 1983an plazaratu zuen lehen aldiz antologia hori Gonzalo Santonjak, eta Hiruk argitaratutakoa liburu haren berrargitalpena da. Bergaminen idazlanak kronologikoki sailkatu zituen Gonzalo Santonjak liburu apailatzean.

Bi hitzaurre ere baditu Jose Bergaminen *Cristal del tiempo* liburuak, biak ere Gonzalo Santonjak idatziak: 1983an argitaratutako antologiari ezarri ziona bata, eta Hiru argitaletxearen argitalpenarentzat idatzia bestea. X

Beste lau liburu konputerizatu ditu Josu Lavinek

■ Txillardegiren 'Leturia' eta Mirandereren 'Haur besoetakoa' dira bi

Erredakzioa / Donostia

BESTE lau euskal libururen bertsio konputerizatu plazaratu berri du Jakintza Baita euskal hezkuntza akademiako Paideia sailak, Josu Lavinen ekimenari esker: Francisco Laphitzen *Bi saindu hesualdunen bizia*, Jose Luis Alvarez Enparantza Txillardegiren *Leturiaren egunkari ezkutua*, Jon Mirandereren *Haur besoetakoa* eta Jean Pierre Duvoisin *en Laborantza*ko liburua.

Orain artean hildako idazleen liburua baino ez ditu konputerizatu Josu Lavinek, baina orain konputerizatu dituen artean batek hautsi egin du orain arteko joera hori: Txillardegiren liburua da bizirik den euskal idazle batek konputerizaturik ikusi duen lehena. Horretarako baimena eskatu zion Josu Lavinek Txillardegiri, konputerizazio lanari ekin aurretik. Txillardegiren *Leturia* oso garrantzi handiko liburua da euskal eleberrigintzaren historian. 1957an ikusi zuen argia lehen aldiz, eta estreinako euskal eleberririk modernizat jotzen dute kritikariek, ordura artean euskal narratibaren ukitu gabeko hainbat gairi aurre egin ziolako, eta, ordura arteko euskal narrazioetan ez bezala, pertsonaia gatazkatsu eta konplexuak agertu zirelako.

Hamabi liburu konputerizatu ditu jada Josu Lavinek • Guztira 12

euskal lan konputerizatu ditu Josu Lavin Paideiako kideak. Plazaratu dituen azken lauren aurretik, honako hauek zituen konputerizaturik: Pedro Axularren *Gero*, Bernardo Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae*, Bartholome Olaetxearen *Doctrina Cristiana*, Prá Bartolome Santa Teresaren *Euskal-errijetako olgüeta ta dantzeen neurritaco gatz-ozpinduba*, Lauaxetaren poemak (*Arrats-beran*, *Be-de barrijk* eta aldizkarietan argitaratutako hainbat poema eta itzulpen), Juan Antonio Mogelen *Peru Abarca*, Txomin Agirrerren *Kresala* eta Joannes Leizarragaren *Testamentu Berria*, *Abc* eta *Kalendrer*a.

Macintosh, PC Windows nahiz PC Ms-Dos sisteman eskura daitezke aipatu liburu bertsio konputerizatuak. Paideiak «euskal literatura osoa» konputerizatze asmoa du, Josu Lavinek dioenez, baina orain artean bakarrik ari da lan horretan. Gainera, ez du lortu bere lanek salmenta handirik izatea. Dena den, egitasmoa aurrera bideratzen jarraitzeko prest dagoela dio Josu Lavinek. «Baita eroslerik egongo ez baltz ere». X